

Kosta Čavoški, *USTAV KAO JEMSTVO SLOBODE (OGLEDI O USTAVU I USTAVNOSTI)**

Nova knjiga koju prof. Kosta Čavoški predaje javnosti svojom sadržinom i vrednošću privlači izuzetnu pažnju. To je knjiga koja, kao retko koja druga, ima višestruko značenje i čitaocu pruža višestruku korist. Ona predstavlja, u svojim različitim delovima, istovremeno i naučni rad i važan teorijski doprinos proučavanju određenih ustavnih pitanja, dragocenu komparativnu studiju, celovitu i studioznu analizu prakse na određenim područjima političkog života, kao i pronicljivu i argumentovano prezentiranu jednu vrstu parlamentarne hronike.

Pisana u vreme duboke krize društva posle raspada bivše Jugoslavije, a u uslovima ekonomskog debakla i političkog beznađa, ova knjiga je, u većem svom delu, vredno i autentično svedočanstvo razvoja postkomunističke Srbije (i Jugoslavije). Pisana izvanrednim stilom, jasnim i živopisnim, često i polemičnim, knjiga prof. Čavoškog pleni pažnju čitaoca, pa i to doprinosi da se ova knjiga ne ispušta iz ruku sve do njene poslednje stranice. Sve to govori, razume se, u prilog potrebe objavljivanja ove knjige, pa sam i slobodan da je svesrdno preporučim izdavaču.

Inače, knjigu čine četiri dela. Pisan esejistički, sa dubokim poniranjem u pravnu i filozofsku suštinu ustava, sa širokom lepezom različitih shvatanja još od drevnih antičkih vremena, prvi deo („Ustav kao jemstvo slobode“), nesumnjivo predstavlja doprinos teorijskoj obradi pojma ustava. Pravo značenje i bitnu vrednost ustava autor nalazi u tome što ustav „utvrđuje granice mogućnoj samovolji vlasti i zajemčuje slobodu, a time i samu vlast čini legitimnom.“ Upravo to mu i daje za pravo da zaključi da je „ustav jemstvo slobode ili nije ustav“.

* Institut za filozofiju i društvenu teoriju, „Filip Višnjić“, Beograd, 1995, str. 242.

Drugi deo („Socijalistička ‚ustavnost‘ neslobode“), predstavlja, verovatno, najcelovitiju studiju o stanju prava i sloboda, kao i ustavnosti i zakonitosti, u socijalističkim zemljama i to ne samo u našoj naučnoj literaturi. Prof. Čavoški vrlo precizno i na iznijansirani način analizira ne samo određena ustavom predviđena ograničenja, odnosno oduzimanja zajemčenih prava i sloboda (bilo putem opštih formulacija, bilo na prećutan način), već i čitav pravni instrumentarij kojim se, nažalost, vrlo efikasno vršilo sužavanje prava i sloboda – putem davanja blanko ovlašćenja potonjem zakonodavcu, putem retroaktivnosti zakona i analogije, utvrđivanjem nedovoljno određenih zakonskih definicija krivičnih dela, itd. Ukazivanjem na činjenicu da su partijski programi, statuti i tekuća politika vladajuće stranke imali veću važnost od ustava u samoj praksi i da su oni bili osnova za tumačenje ustava i njegovu primenu u praksi, kao i delovanje tajnih uputstava i sl., autor razotkriva stvarno, pogubno stanje prava i sloboda u bivšim socijalističkim državama.

Sačinjen od članaka objavljenih u periodu od 1989 do 1993 (naročito 1992 i 1993), treći deo (“Postkomunistička ‚ustavnost‘ u Jugoslaviji i na njenim razvalinama“), predstavlja oštru kritičku analizu propadanja bivše Jugoslavije i stvaranja i početka funkcionisanja „treće“ Jugoslavije, kao i razvoja postkomunističke Srbije. Zasnovana na objektivno i pronicljivo sagledanim dokumentima, događajima i ponašanjima stranaka i pojedinaća, ova analiza ostaje kao dragoceno i pošteno svedočanstvo jednog teškog vremena.

U prezentaciji stvaranja „treće“ Jugoslavije, njen Ustav i ustavne institucije se prikazuju u pravom svetlu, pa čitalac lako sagledava sudbinski promašaj te Jugoslavije, nelegitimnost njenog Ustava za koji je s pravom rečeno da je pisan „po narudžbini“, tj. da je „zanatska rukotvorina za prepoznatljivu mušteriju“ (što je, uzgred rečeno, slučaj i sa Ustavom Srbije od 1990 modeliranom prema ličnosti aktuelnog predsednika ove Republike).

U nizu mnogobrojnih neustavnih i nasilničkih postupaka sadašnjih vlastodržaca u Srbiji, oštro pero profesora Čavoškog su privukli naročito zloupotreba postupaka za izmenu Ustava Srbije, ali i ništavost izvršene izmene, brutalno gaženje ustavne odredbe prema kojoj predsednik Republike ne može da vrši drugu javnu funkciju, neustavno ograničavanje pasivnog biračkog prava za izbor

predsednika Republike, neustavnost Zakona o izmenama i dopunama Zakona o izboru saveznih poslanika u Veće republika Savezne skupštine i neustavnost izbora 20 poslanika u pomenuto Veće, bojažljivost Ustavnog suda Srbije sramotno izneverivanje sopstvenog zadatka, itd.

Ako je analiza navedenih akata, događaja i ponašanja dovela autora do zaključka da je za postojeći režim karakteristično da „sila čini pravo“, da „samodršcima ništa nije zabranjeno“ da „volja samodrška ima snagu zakona“, da se surovo postupa sa opozicijom, i sl., ona mu je pružila, istovremeno, i priliku da iznese svoja energična zalaganja za demokratiju, za ustavna jemstva prava i sloboda, za nezavisnost sudstva, i dr.

Završni, četvrti deo („Prividni parlamentarizam“), kojim se zaokružuje problematika ove knjige, tretira događaje i pojave u našem parlamentarnom životu. Vrlo istančanom analizom, sa smislom za poniranje suštinu stvari, ustvari agoniju parlamentarnog života u zemlji, pa mu to i daje za pravo da taj tzv. parlamentarizam duhovito nazove „suz (tj. ćut!) parlamentarizam“. Upravo ponašanje vladajuće i ostalih stranaka povodom glasanja o poverenju republičkoj vladi (1993), zloupotreba skupštinske većine, ograničavanje rasprave u Skupštini, zloupotrebe u zaključivanju rasprave, kao i druge vrste gaženja poslovnčkog reda u Skupštini, itd., su i poslužile autoru za donošenje negativnih zaključaka, ali i za ukazivanje na pravo značenje i vrednost parlamentarnog postupka i pravila u parlamentarnom životu. Kritički osvrt na delovanje opozicije je, takođe, za autora bila prilika da iznese svoje stavove o pravom zadatku i smislu postojanja i delovanja opozicije. Pouke koje čitalac može da izvuče iz ove knjige o parlamentarnom životu i opoziciji čine njenu posebnu vrednost.